

ISSN (Print) 2616-678X
ISSN (Online) 2663-1288

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN

of L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Серия **ФИЛОЛОГИЯ**
PHILOLOGY Series

№3(128)/2019

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Нұр-Сұлтан, 2019

Nur-Sultan, 2019

Нур-Султан, 2019

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	Ф.ғ.д., проф. (Әзербайжан)
Ақматалиев Абдылдажан	Ф.ғ.д., проф. (Қырғызстан)
Бахтикиреева Улданай	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Беженару Людмила	Ф.ғ.д., проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргүл	Ф.ғ.к. (Қазақстан)
Біжкенова Айгүл	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жақыпов Жантас	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Журавлева Евгения	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жаң Динжиң	PhD, проф. (Қытай)
Ескеева Мағрипа	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ержласун Гүлжанат	PhD, ассоц. проф. (Түркия)
Қасқабасов Сейіт	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Негимов Серік	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нұрғали Қадияша	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нуриева Фануза	Ф.ғ.д., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	Ф.ғ.д., проф. (Германия)
Рахманов Носимхан	Ф.ғ.д., проф. (Өзбекстан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (АҚШ)
Сәтенова Серікгүл	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Султанов Казбек	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Тәжібаева Сәуле	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хисамитдинова Фирдаус	Ф.ғ.д., проф. (РФ, Башқұртстан)
Чернявская Валерия	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Шәріп Амантай	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Шәріпова Гүлбану	Ф.ғ.к., доцент м.а. (Қазақстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Түркия)
Янковский Генрих	PhD, проф. (Польша)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қ.Сәтбаев к-сі, 2, 402 каб.

Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Жауапты редактор, компьютерде беттеген: Илияс Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы

Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК

ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.

Мерзімділігі: жылына 4 рет. Тиражы: 35 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 12/1,

тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief **Dikhan Kamzabekuly**
Doctor of philology, academician of NAS RK (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief **Zharkynbekova Sholpan**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof. (Azerbaijan)
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Beisembayeva Zhanargul	Can. of philology (Kazakhstan)
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof. (Romania)
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Erzhiasun Güljanat	PhD, assoc. Prof. (Turkey)
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Henryk Jankowski	PhD, Prof. (Poland)
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof. (RF, Bashkortostan)
Metin Ekiji	PhD, Prof. (Turkey)
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof. (RF, Tatarstan)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof. (Germany)
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof. (Uzbekistan)
Rivers William Patrick	PhD, Prof. (USA)
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Sultanov Kazbek	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Sharip Amantay	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, assoc. Prof. (Kazakhstan)
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhang Dingjing	PhD, Prof. (China)
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satbayev str., of. 402, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008
Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Executive editor, computer layout: Ilyas Kurmangalyev

Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N. Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 35 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31413)

© **L.N. Gumilyov Eurasian National University**

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, академик НАН РК (Казахстан)

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	Д.ф.н., проф. (Азербайджан)
Акматалиев Абдылдажан	Д.ф.н., проф. (Киргизстан)
Бахтикиреева Улданай	Д.ф.н., проф. (Россия)
Беженару Людмила	Д.ф.н., проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргуль	К.ф.н. (Казахстан)
Бижкенова Айгуль	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жакыпов Жантас	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жан Динжин	PhD, проф. (Китай)
Журавлева Евгения	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ескеева Магрипа	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ержласун Гульжанат	PhD, ассоц. проф. (Турция)
Каскабасов Сейит	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Негимов Серик	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нургали Кадиша	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нуриева Фануза	Д.ф.н., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	Д.ф.н., проф. (Германия)
Рахманов Насимхон	Д.ф.н., проф. (Узбекистан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (США)
Сатенова Серикгуль	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Султанов Казбек	Д.ф.н., проф. (Россия)
Тажибаева Сауле	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Хисамитдинова Фирдаус	Д.ф.н., проф. (РФ, Башкортостан)
Чернявская Валерия	Д.ф.н., проф. (Россия)
Шарип Амантай	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Шарипова Гульбану	К.ф.н., и.о. доцент (Казахстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Турция)
Янковский Хенрих	PhD, проф. (Польша)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. К.Сатпаева, 2, каб. 402

Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Ответственный редактор, компьютерная верстка: Ильяс Курмангалиев

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018г.

Периодичность: 4 раза в год Тираж: 35 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажимукана, 12/1, тел.: +7(7172)709-500

(вн. 31413)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

Мазмұны

Фольклор және әдебиеттану

<i>Арыққарақызы Е. Түрік ақыны Гүлай Сормагештің поэзиясы (Балалар туындыларының ерекшелігі)</i>	<i>8-14</i>
<i>Баекенова А., Тұрысбек Р. Эпистолярлық мұра: хаттар мен хаттасулар (Сәбит Мұқанов жазбалары негізінде)</i>	<i>15-22</i>
<i>Қожашев М. Жамбылдың айтыс өнері: синкреттілік пен шеберлік</i>	<i>23-29</i>
<i>Мусайева И. Әзербайжан классикалық әдебиетіндегі роман жанрының генезисі</i>	<i>30-43</i>
<i>Назарова А., Мансұров Н. «Мифологем» терминінің этимологиялық сипаты</i>	<i>44-50</i>
<i>Рысқұлбекова С., Дүйсенгазы С. Тәуелсіздік толғаулары: негізі мен қазіргі үрдісі</i>	<i>51-58</i>
<i>Сыдықбаева А., Аймұхамбет Ж. Қазіргі қазақ әңгімесіндегі антропоморфизм көрінісі (Асқар Алтайдың «Кентавр» әңгімесі бойынша)</i>	<i>59-67</i>
<i>Тебегенов Т., Қожашев М. Жамбыл - Ұлы дала жыршысы</i>	<i>68-73</i>

Лингвистика және әдістеме

<i>Абдуова Б. Маманның кәсіби тілдік құзыреттілігі: дерек пен бағдар</i>	<i>74-82</i>
<i>Ержуманова А., Елубай А. Ағылшын тіліндегі Indefinite аспектісі: диахрония мен синхронияда дамуы</i>	<i>83-91</i>
<i>Жұмағұлова В., Кәрімова Б. Қоғамдық санаға ықпал етудегі БАҚ-тың лингвокогнитивтік мүмкіндіктері</i>	<i>92-99</i>
<i>Исенова Ф. Студенттердің жазбаша құзыреттілігін қалыптастырудағы академиялық эссе және оның рөлі</i>	<i>100-106</i>
<i>Құсайынова Ж. Синтаксистік құрылымдағы актуалдану, деактуалдану құбылыстарының грамматикалық заңдылықтарға ықпалы</i>	<i>107-114</i>
<i>Логинова М., Жарқынбекова Ш. Гуманитарлық білім парадигмасындағы «нарратив» түсінігі</i>	<i>115-128</i>
<i>Мамаева Г. Түбі бір түркі терминдері</i>	<i>129-136</i>
<i>Осокина Д., Мұрзалина Б. Ретроним – жаңа ағылшын терминдерін жасаудың амалы</i>	<i>137-145</i>
<i>Сарекенова Қ., Тұрарханова Қ. Қазақ және түрік тілдеріндегі тыныс алу жүйесіне қатысты тұрақты тіркестердің ерекшеліктері</i>	<i>146-152</i>
<i>Шахпұтова З., Нуртазина М. Лингвистиканың бинарлық қарама-қарсылықтары – әлемнің тілдік бейнесіндегі концептуализация тәсілі</i>	<i>153-164</i>

Contents

Folklore and Literary Studies

<i>Arikkarakzy E.</i> Poetry of the Turkish poet Gulay Sormagech (Features of children's works)	8-14
<i>Bayekenova A., Turysbek R.</i> Epistolary Heritage: Letters and Correspondence (based on correspondence of Sabit Mukanov)	15-22
<i>Kozhashev M.</i> Zhambul's Improvisational Art: Syncretism and Word Mastery	23-29
<i>Musaeva I.</i> Genesis of the Novel in Classical Azerbaijani Literature	30-43
<i>Nazarova A., Mansyrov N.</i> Etymological Characteristics of the Term «Mythologeme»	44-50
<i>Ryskulbekova S., Duysengazy S.</i> Independence of Tolgau: Fundamentals and Current Trends	51-58
<i>Sydykbaeva A., Aimukhambet Zh.</i> Manifestation of Anthropomorphism in Modern Kazakh Story (based on Askar Altai's story «Centauri»)	59-67
<i>Telegenov T., Kozhashev M.</i> Zhambyl - Poet of the Great Steppe	68-73

Linguistics and methodics

<i>Abduova B.</i> Professional Language competence: Facts and Direction	74-82
<i>Erzhumanova A., Elubai A.</i> English Indefinite Aspect: Development in Diachrony and Synchrony	83-91
<i>Zhumagulova V., Karimova B.</i> Linguo-Cognitive Opportunities of Mass Media in Manipulating Public Consciousness	92-99
<i>Issenova F.</i> Academic Essay and Its Role in the Formation of Students' Written Competence	100-106
<i>Kussaiynova Zh.</i> Influence of Actualization and Deactualization Phenomena on Syntactic Laws	107-114
<i>Loginova M., Zharkynbekova Sh.</i> The concept of «narrative» in the paradigm of humanitarian knowledge	115-128
<i>Mamayeva G.</i> Single-rooted Turkic terms	129-136
<i>Ossokina D., Murzalina B.</i> Retronym as a Mean of Formation of New English Terms	137-145
<i>Sarekenova K., Turarkhanova K.</i> Features of Phraseological Units Related to Human Respiratory System in Kazakh and Turkish	146-152
<i>Shakhputova Z., Nurtazina M.</i> Linguistic Binary Oppositions As a Way of Conceptualization of Linguistic World View	153-164

Содержание

Фольклор и литературоведение

<i>Арыккаракызы Е.</i> Поэзия турецкого поэта Гулая Сормагеча (Особенности детских произведений)	8-14
<i>Баекенова А., Турысбек Р.</i> Эпистолярное наследие: письма и переписки (по материалам переписки Сабита Муканова)	15-22
<i>Кожашев М.</i> Импровизаторское искусство Жамбыла: синкретизм и мастерство слова	23-29
<i>Мусайева И.</i> Генезис романа в классической азербайджанской литературе ...	30-43
<i>Назарова А., Мансуров Н.</i> Этимологическая характеристика термина «мифологема»	44-50
<i>Рыскулбекова С., Дуйсенгазы С.</i> Толгау независимости: основы и современные тенденции	51-58
<i>Сыдыкбаева А., Аймухамбет Ж.</i> Проявление антропоморфизма в современном казахском рассказе (По рассказу «Кентавр» Аскара Алтая)	59-67
<i>Тебегенов Т., Кожашев М.</i> Жамбыл – поэт Великой степи	68-73

Лингвистика и методика

<i>Абдуова Б.</i> Профессиональная языковая компетентность: факты и направление ...	74-82
<i>Ержуманова А., Елубай А.</i> Indefinite аспект английского языка: развитие в диахронии и синхронии	83-91
<i>Жумагулова В., Каримова Г.</i> Лингвокогнитивные возможности СМИ в воздействии на общественное сознание	92-99
<i>Исенова Ф.</i> Академическое эссе и его роль в формировании письменной компетенции студентов	100-106
<i>Кусаинова Ж.</i> Влияние явлений актуализации, деактуализации на синтаксические закономерности	107-114
<i>Логинова М., Жаркынбекова Ш.</i> Понятие «нарратив» в парадигме гуманитарного знания	115-128
<i>Мамаева Г.</i> Однокорневые тюркские термины	129-136
<i>Осокина Д., Мурзалина Б.</i> Ретроним как средство образования новых английских терминов	137-145
<i>Сарекенова К., Турарханова К.</i> Особенности фразеологических единиц, связанных с системой дыхания человека на казахском и турецком языках	146-152
<i>Шахпуртова З., Нуртазина М.</i> Лингвистические бинарные оппозиции как способ концептуализации языковой картины мира	153-164

XFTAP 19.04.12

Мұхит Қожашев

Абай ат. Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
(E-mail: raimbek26@mail.ru)

Жамбылдың айтыс өнері: синкреттілік пен шеберлік

Аңдатпа. Мақалада кеңестік дәуірде «Ғасыр ақыны» атанған Жамбыл Жабаевтың ақындық қырлары мен поэтикалық қуаты талданады. Жамбыл ақынның мұрасы қазақ әдебиеттану, фольклортану зерттеулерінде кеңестік дәуір әдебиеті кезеңінің құрамында қарастырылып келді. Расында, 1934-45 жылдар арасында кеңестік идеология үшін өте маңызды қызмет атқарды.

Ғасырлар бойы қалыптасу, даму жолдарынан өтіп келе жатқан қазақ халқы 90-жылдардың басынан бері өз тарихына жаңаша көзқарастармен қарай бастады. Бұл – әлемдік өркениеттің қауымдастыққа өз тұлғасымен толық танылуға ұмтылған ұлттық жаңғыру, жаңару жолы.

Халық тарихының көп ғасырлық жолындағы сөз өнерінің көрнекті тұлғаларына да бүгінгі уақыт талаптарына орай жаңаша көзқарастармен қайтадан лайықты бағасын беру – бүгінгі кезеңнің өзекті мәселелерінің бірі. Қазақ әдебиетінің тарихында ақындық өнерімен елеулі мұра қалдырған Жамбыл Жабаев шығармашылығын, ақындық ортасын қайтадан қарастырылуы табиғи заңдылығы екендігі даусыз ақиқат.

Түйін сөздер: айтыс, айтыскер ақын, жыршы-жырау, жыршылық дәстүр, импровизация.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2019-128-3-23-29>

Кіріспе. Айтыс – қазақ әдебиетіндегі өзіндік ерекшелігі мол, көнеден жеткен күрделі жанр. Суырып-салмалылық дарынмен импровизациялық қабілетті талап ететін өнер сайысы ақынның білімі мен зерделілігін, көкейкесті мәселенің мәнін көркемдік көрігінде-суарып айта білетін алғырлықты да қажет етеді. Өз дәуірінің әлеуметтік, қоғамдық, саяси мәселелерінің де шындығын шырқыратып жеткізе алатын өнер де айтыс. Өйткені ел алдында қолма-қол туатын жырға цензура жоқ. Сондықтан әділдік пен шындықты көксеген халық айтыс өнеріне ерекше ден қойған. Айтыс ақындарына деген ерекше ілтипат, құрмет те жоғары болған. Айтысқан ақындарды үлкен, кіші, ер, әйел деп бөлмеген, ащы шындықпен қатар анайы сөз де айтылып қалып отырған. Айтыс – синкретті өнер. Айтыс ақындарының ішінде домбырасыз, ән-әуенсіз жырлайтыны сирек. Қобыз, домбыра, бертіндегі сырнай – ақындардың шабытына шырай қосар, арқасын қоздырар шығармашылық серігі. Өздерінің мақамы, әуені болуы сазгерлік өнердің де белгілі бір деңгейлік көрінісі. Әуен, домбыра ақын жырының сүйемелдеушісі ғана емес жетекшісі де. Ақын тыңдаушы көпшіліктің ықыласынан демеу көрсе, домбырасы мен ән әуеніақынға үн қосады, өлеңіне ажар, көркемдік қуатына көрік береді, әсерін күшейтеді.

Айтыста ақын талантын, сөзге шешендігін әрі сезімталдығын көпшілік алдында тұтқиылдансөз тауып, ойын өткір айтып тапқырлығын таныта білуі керек. Қазақ ақындарының ежелгі салтында бөгетсіз, тосыннан айта білмеген ақынды күшті ақын деп танымаған. М.Әуезов шапшаң айтқыш ақындарды «қынаптан қылыш суырғандай жалт еткіш, өткір өнер иесі» деп дәріптеген. Халық поэзиясының, ұлттық өнердің аса мәнді өміршен саласы, көркем ойымыз бен әдеби дәстүріміздің ғасырлық даму жолдарын айқындайтын көне өрнегі, туған тіліміздің сөздік қорының бай қазынасы да әлемдік әдебиетке қазақ халқының қосқан үлесі де айтыс өнері. Жазба әдебиеті ерте өркендеген елдерде айтыс жанры жоқ екендігін есте ұстаған уақытта, бұл жанр біздің әдебиетімізде сақталып дамып келеді. Өзіндік түр ерекшелігімен, мазмұн мәнділігімен тақырып аясының алуандылығымен тәнті еткен айтыс жанрының шынайы өмір көріністерін өрнектеп, өркен жайған кезеңі –

XIX ғасыр. Алғыр ойлы, сұңғыла шешен, өткір тілді ақындар халық арасында жасын жырларымен ел ілтипатына бөленді. Қазақ тұрмысының жағдайында, жазба әдебиет тумаған кезде ақынға «ақын» деген атақ әперетін ең басты поэзия айтыс болған. Теңдесі жоқ төл өнеріміздің алтын ғасыры – XIX ғасырда айтыстың сапалық жағынан өсуінде өзіндік ізін қалдырған Жанақ, Түбек, Сүйінбай, Шөже, Біржан, Сара, Әсет, Майкөт, Бақтыбай сияқты саңлақ жүйріктердің шоғырында Жамбыл есімі тұруы заңды. Ақын шығармашылығы кеңес дәуірінде көбінесе «жасампаз заман жыршысы» ретінде дәріптеліп, айтыстары кеңестік дәуірді жырлаған өлеңдерінің көлеңкесінде қалып келді.

Той десе он жетімде тартынбадым,

Семсердей майдандағы жарқылдадым, - деген Жамбылды алғаш халыққа танытқан төкпе-импровизаторлық, синкреттік өнері – айтыскерлігі.

Жамбылдың айтыстары жөніндегі пікір, зерттеулерде ақын айтыстарын негізінен екі кезеңге бөліп қарастырады. Алғашқы жүйе – Сайқал қызбен, Жаныс ақынмен, Бөлектің қызымен, Сара, Бұрым, Айкүміспен сөз қағысулары Бақтыбайдың бата алуы, екінші жүйе – Құлманбетпен, Бөлтірікпен, Майкөтпен, Сарбас, Досмағамбет, Шашубайлар сияқты ірі ақындармен сөз сайысына түсуі. Жамбылдың айтыстарын жүйелеудегі хронологиялық тәртіп ақын өнерінің қалыптасуы, өсу эволюциясын аңғарту үшін маңызды.

«Қазақтың ескі әдеті мен айтысатын ақындардың әрқайсысы өз елін артық қойып, қарсы ақынның елін жамандап, мінін табуға, кемшілігін көрсетуге тырысады. Ақындардың айтысы осылай ел намысына тиетін болғандықтан, ешбір ақынды оның елі өз ішінде сынап алмай зор айтысқа жібермейді. Сондықтан ақын болғысы келген адамдар өзінің ақындық күшін әуелі жастардың әзіл-оспағында, ойын-сауығында әдет жағдайларында көрсетіп, өз ауылының, өз елінің мөлшерінде ақын деп танылып, үлкен күрделі айтысқы содан кейін түседі» - дейді С.Мұқанов. Жамбыл да осындай сыннан, мектептен өткен ақын. Жамбылдың туып-өскен елінде қазақтың қара өлеңмен қажасатын «қайым айтыс» деген жанрлық түрі өте мол болған деседі. Елдің әдеті болған осы айтысқа заманының өз қатарлы жасы ретінде Жамбыл да ерте араласады.

Ақынды ауылға ермек басып озып,

Жұлдыздай көзге түсіп жарқылдадым, - дейді алғашқы айтыстары туралы ақын. Жамбылдың жастық шағын, сыпайы сөз сынасын білдіретін айтыс өлеңнің бірі – Айкүміспен айтыс-қағысында қыз бен жігіттің бір-бірінен сыр тартуы әзіл-қалжыңмен әдемі өрілген. Жаз айында Ақтасты жайлауында бір тойда Жамбыл әрі сұлу, әрі ақын Айкүміспен кездеседі, өзінің іңкәрлігін астарлап, тұспалдап өлеңмен жеткізеді. Ақын қыз да әдептен аспай әзілмен жауап береді.

Жамбыл:

*Ауылым жайлапотыр Ақсеңгірді,
Көз сүзіп сіздер жаққа еңсем құрды.
Қолыма бір ұстатсаң түсінерсің,
Томпайған төсіндегі өртеңгірді.*

Айкүміс:

*Жамбыл-ау, ұстатпаймын кінә қойма,
Кетейін қайтып ардан мына тойда.
Жақсы сөз жан семіртер деген бар ғой,
Әдепті мінездерің жүрсін ойда.*

Астарлы, құмарлы қолқаға әдеппен уәж айтқан Айкүміс сөзіне Жамбыл тоқтайды. Жамбылдың кейіннен өзінің әдеби хатшысы Ғ. Ормановқа әңгімелеп берген бір айтысы – Бөлектің қызымен сөз қағысы. Ақын әңгімесіне «Шеңгелдіден Қарашоқыға қарай бет алған қалың көшек жолықтым. Көш алдында тоғыз түйе жетелеген құла қасқа атты қызға көзім түсті. Ер-тұрманы саф күміс, кигені дүрия торғын салтанатты қыз екен. Неде болса

қатарласа жүргім келді. Жетегімдегі тор шолақты қамшылап жіберіп қызға қатарласа кеттім. Бір-екі рет салқын қарап қойды да, қыз өлеңді қоя берді», - дейді.

Көк шолақпен тепектеп,

Тор шолақты жетектеп,

Жанай берме көшімді.

Түйелерім шошиды, - деп жорта жақтырмай өлеңдеткен Бөлектің қызына

Жамбыл:

Әсем басқан құла атың,

Өзіңді де ұнаттым.

Жақындағым келеді,

Жақсы көрген жұратым, - деп ойнақы, аяңшыл аттың әсем жүрісіндей, ұнасқан ұйқасты өлеңмен әзіл сөз тастайды. Өктемдеп сөйлей бастаған қызға жүйелі сөздің жүйесін табатынын, жүйесіз сөздің иесін табатынын да ескертті.

Ел аруағын сыйламас есер қыздар

Жеңіл сөйлеп орынсыз шошаңдамақ.

Жылы көріп жүзіңді жақындап ем,

Қомытсытып сөйледің үдеп-үдеп.

Айтыс-қағыстағы бір-екі ауыздан кезектесіп, әзіл-қалжың айтуда да Жамбылдың тапқырлығын, ұтқырлығын аңдаймыз. Қыз шешесі тоғыз беріп тоқтатып тастаған бұл айтысты Жамбылдың өз әдебиет хатшысына айтып беруі қазақ ақындарының арасында жиі кездесетін ежелгі тиімді дәстүр бар. Айтыстардың көбінше бізге жетуіне әсерін тигізген бұл дәстүрде айтысты айтысқан ақындардың бірі кейінгіге қоспасыз айтып, кей кезде өңдеп жеткізіп отырған. Осы орайда А. Байтұрсынұлының «...айтыс бастапқыда шын екі ақынның айтысы болса да, соңғы кезде айтысты ақындар өз ойынан шығаратын болғандығы» туралы пікірі айтыс ақындарының беделіне селкеу түсірмейді, қайта айтушы, жеткізуші ақынның поэтикалық зердесін айғақтай түседі. Жамбылдың өзі жаздырып, ел арасында айтып таратқан Бақтыбаймен танысуы, Майкөтпен дидарласуы ағалық ілтипат, інілік ізеттің үлгісіндей. Жетісудың жел жетпес жүйрігі атанған Бақтыбайдың:

Қырсау тартқан кісімін,

Мен өлеңнің аяғы.

Күй мен сөзді ағытқан,

*Қайратым жоқ баяғы. -*демек Жамбылмен қартаң шағында кездескен:

Шаңырақтың бойында,

Мен үйімнен шыққанда.

Сен бар едің ойымда ... -деп кездесуді өзінің де қалағанын, дабысы алысқа жеткен Жамбылдың сөз саптасын, аяқ алысын аңғарғысы келгенін аңғартады. Жамбыл да өз кезегінде «күй мен сөзді ағытқан» Сүйінбай салған жолмен Тезек төреге тепсінген ақынның атақ-даңқын жақсы білетіндігін өлеңмен өріп, дуалы ауыз ақыннан бата сұрайды.

Жамбылдың парасат-пайымын танытқан, азаматтығын асырған ел ішіндегі ірі оқиғалардың бірі – Сарыбайдың асындағы үлкен жиында Майкөт ақынмен алғаш кездесуі. Майкөт Майтөбенің жотасына келіп жеткенде, ас қамында жүрген Жамбыл дер кезінде ақынның алдынан шыға алмайды. Майкөт:

Естуші едім дабысын,

Жамбыл бардеп осында.

Неге сәлем бермейді,

*Мендей кәрі досына, -*деп ағалық назын айтады. Бұл кез Жамбылдың Құлманбеттей жүйрікті сүріндірген, сөйтіп ақындық бағы ашылып, бүкіл Жетісуға даңқы жайылған тұсы еді. Сондықтан Құлманбетті жеңген Жамбылдай жас албыртты Майкөт ақын көруге асығады.

*Сіз бе еді ақын аға Майкөт деген,
Бір сөзі бір сөзінен қайта өтпеген.
Саңқылдап сарайыңнан өлең шықса,
Именіп өзге ақындар бәйтектеген.*

Жамбыл әдеппен кешірім сұрап, ақынның алдынан шығады. Жамбылға оң батасын беріп ұстаз болған Майкөт қырғыз-қазаққа даңқы тегіс жайылған XIX ғасырдың ірі айтыс ақыны, әрі асқан жырау. Сүйінбай да, Құлманбет те, Жамбыл да, Тоғалақ бастаған қырғыздың көп ақындары да оны ардақтап өлеңіне қосқан. Тума талант, нағыз айтыскер ақындардың өнерінің танылуына өзі сияқты шашасына шаң жұқпас ақындармен сөз сайысына түсуі себепкер болған.

Айтыс – сөз барымтасы, онда барымтаға сырымта болған сөз қарымта қайтарылған. Айтыс ақындары өлең таба алмағандықтан жеңілмейді. М.Әуезов: «Бәрі де жеңілгенде ұтымды дәлелден атсырап, жүйеге жығылып, дау сөздің логикалық жағынан ұтылып барып жеңіледі. Жеңуші жақ, өзінің қарсы ақынына бет бұруға, жалтаруға ерік бермей, өмірлік логикалық шындықтар табады. Дәлелдермен тұсап, тұқыртып буып тастайды.

Ондай өмір ұқсас сөз айтқанмен әлсіремейді, мұқалмайды. Сондықтан көлденең тыңдаушы, сыншы жұрт та, жол білетін ақын өзі де, бұл тартыста жеңілгендікті айқын ұғынып, еріксіз тастайтын болады», - дейді.

Сөз сүлейі Сүйінбайдан «Айтсаң, өшпейтін өз сөзінді айт! Айтқаның бірге емес, мыңға жақсын. Тамағың жырламасын, жүрегің жырласын!» деген бата алған ақынның айтыс-қағыс өлеңдері сақталмады. Жамбыл айтыстарының осы кнге жетуіне Кенен, Үмбетәлі, Саяділ, Өтеп сияқты ақын шәкірттері зор үлес қосты. Пайғамбар жасынан асқаннан кейінгі кезеңде Жамбыл айтысқа қатысқанымен үлкен сөз додасына түспеген.

1943 жылы өткен республикалық ақындар айтысын беташар жырымен ашқан Жамбыл еді. Қиын-қыстау соғыс жылдарында өткен бұл айтыста өзінің айтысты сағынғанын, Сүйінбай, Шөже, Кемпірбай, Майкөт, Бақтыбайлар салған ақындық жол, дәстүрдің жалғасын тапқанын шабыттана жырлап, ақындарға бағыт сілтеп, ақ ниет, ықыласын білдіреді:

*Уа, Орынбай, Шашубай,
Ағытыңдар өлеңді.
Жазғытұрғы тасқындай,
Нартай, Кенен, Нұрлыбек
Сөздерінің күшінен,*

Жау жүрегі түршіксін, - деп жауға атылған оқ іспетті жауынгерлерге дем беріп, жігерлендіретін жалынды жырды, ақыл-өсиетті асыл сөзбен өрнектеген тәлімді толғауды ақындардан талап етеді.

Жамбыл – Жетісу жерінде жыр нәсері төгіп тұрған кезеңнің перзенті. Сырлы сұлу сөзді Сүйінбай, жел жетпес жүйрік Бақтыбай, Құлан аян Құлманбет, Майкөт пен Бөлтірік сынды жыр жампоздарының алдын көрген ақын. Жамбылдың айтыс өлеңдерінен оның өзіндік қол таңбасын белгілейтін ұтымды жолдар мен ұлттық баяу нақышты образдар жүйесін, өзіндік бет, қайсыбір дараланбасдаралық сипаттарын көреміз. Ш. Айтматов Мәскеудің Колланналық залында ақынның туғанына 125 жыл толу мерекесіне арналған салтанатты кеште: «Жамбыл мейлінше күрделі құбылыс, көпшіліктің көз алдында отырып, өлең-жырды табан астында суырып салып төгіп айту – жұрттың айтқанындай, ең жоғарғы мәртебелі өнер. Өткендегі тәжірибені нақ осы шақтағы тарихи және философиялық, психологиялық тұрғысынан бейнелеп жырлауға шебердің шебері, дарынның дарыны ғана тәуекел ете алады. Импровизаторлық өнердің «сиқырлы» күш-қуатының өзі осында ғой. Сондықтан да бізде өнер адамының ең асқар шыңын – ақындық жырлау шеберлігі деседі. Міне, Жамбыл осындай күдіретті, қуатты ақын еді», - деп ой толғаған еді.

Импровизаторлық тума дарындылық болғанымен оның ұшталуы, дамып толысуы үнемі ізденіске, машықтану, жаттығуға тәуелді. Оқығаны, тоқығаны мол, халықтың бұрын-соңды тарихы, шежіресін, әлеуметтік жайын, саяси ахуалды жақсы білетін, өзіндік ой-пікір, топшылау түйіні бар ақын айтыста қандай тақырыпқа жырласа даіркелмесе керек-ті. Ізденісі аз, ой-өрісі тар ақын қанша дарынды болса да сүрінеді, бір серпілуі кем соғып, қара тері алынбаған аттай барлығып қалады. Сондықтан кей ақынның аламан айтыста айтылар тағылымы болмағандықтан толып жатқан күрделі, көкейкесті мәселелерден қашқақтап отбасы, ошақ қасы, бас міні сияқты болмашыны айналсоқтап, арзан әзіл, құнсыз күлкіні талшық етеді.

Жамбыл айтыстарын өткен ғасыр ішіндегі айтылған айтыс болса да неше буын жас ақындар жаттап өскен, өздеріне жол, өрнек етіп алғаны аян. Жамбылдың күші – шын халықтық таза туғызуда, жұрт қамын жоқтауында, ақиқаттан қашпауында.

Жазушы Ә.Нұрпейісов Жамбыл айтыскерлігін «халқымыздың жыр мұхитындағы азғантай айсбергтердің бірінің су астында салмағымен батып бара жатқан көзден таса бөлігіне» теңейді. Сол салмақты бөлігіне назар аудару – бүгінгі «жыр бәйгесіне аттанған» (Мұқағали) талантты ұрпақ Жамбыл ақындығын ауызға құрғақ алмай, тереңіне бойлап тұшынсын һәм сөз сиқырына қанықсын деген ниет.

Әдебиеттер тізімі

- 1 «Жамбыл»: энциклопедия. - Алматы: «Қазақ ұлттық энциклопедиясы», 2016. - 356 б.
- 2 Кенжебаев Б. Қазақ халқының жыршысы – Жамбыл Жабаев. / Б. Кенжебаев - Алматы, 1955. - 32 б.
- 3 Бегалин С. Жамбыл: өмірбаяндық хикаят. / С. Бегалин – Алматы: Жазушы, 1996. - 184 б.
- 4 Жамбыл Жабаев. Үш томдық шығармалар жинағы. / Ж.Жабаев - Алматы, 1955. - 312 б.
- 5 Қасқабасов С.А. Жамбыл. / С.А. Қасқабасов - Алматы, М.Әуезов ат. ӘӨИ., 2011. - 463 б.
- 6 Базарбаев М. Жамбыл – халық жыршысы: / М. Базарбаев - Алматы: Жазушы, 1982. - 255 б.
- 7 Мүсірепов Ғ. Таңдамалы. 2-том. / Ғ. Мүсірепов - Алматы, 1975. - 584 б.
- 8 Қасқабасов С. Қазақтың аңыздық прозасы. / С.А. Қасқабасов - Алматы, «Ғылым» баспасы, 1990. - 269 б.
- 9 Садырбайұлы С. Фольклор және Жамбыл. / С. Садырбайұлы - Алматы: «Ана тілі» баспасы, 1996. - 240 б.
- 10 Ұлы дала тұлғалары. / жинақ - Алматы: Әдебиет әлемі, 2013. - 392 б.
- 11 Жармағамбетов Қ. Жамбыл Жабаевтың өмірі мен творчествосы / Қ. Жармағамбетов - Алматы: Жазушы, 1955. - 299 б.
- 12 Амандықов Я. «Жамбыл өнер әлемінде» / Я. Амандықов - Алматы, «Қайнар» баспасы, 1998. - 176 б.
- 13 Жолдасбеков М. Жамбыл және оның ақындық дәстүрі: филол.ғыл.докт...дисс.автореф. / М. Жолдасбеков - Алматы, 1993. - 35 б.
- 14 Жабаев Жамбыл. Екі томдық таңдамалы шығармалар жинағы. - Алматы: Ғылым, 1996. – 384 б.
- 15 Садырбайұлы С. Жамбыл жайындағы алғашқы жарияланымдар // «Егемен Қазақстан» газеті, – 16 сәуір, - №76, -1996.
- 16 Жамбыл туралы сөз: Баяндамалар мен мақалалар жинағы / Жауапты редакторы Б.Б. Мамраев, Қ.Х. Сәлімгерей. - Алматы: «Комплекс» баспасы, 1996. - 153 б.
- 17 Атшабаров Б. Жамбыл жырлаған «Көрұғлы» / Б. Атшабаров // «Қазақ әдебиеті» газеті, 2 тамыз, 1972.

18 Жабаев Ж. Шығармалар жинағы. / Ж. Жабаев – Алматы, 1982. 1-т., - 336 б.

19 Путилов Б.Н. Искусство былинного певца (из текстологических наблюдений над былинами) / Б.Н. Путилов // Принципы текстологического изучения фольклора. – Москва-Ленинград: Изд-во АН СССР, 1961. – Т. 6. – 393 с.

Мухит Кожашев

Казахский национальный педагогический университет им. Абая, Алматы, Казахстан

Импровизаторское искусство Жамбыла: синкретизм и мастерство слова

Аннотация. В статье анализируются поэтические аспекты и поэтическая сила поэта советских времен Жамбыл Жабаева. Наследие Жамбыл считается частью литературных исследований советской эпохи в казахской литературоведении и фольклористике. Действительно, в течение 1934-45 годов она играла решающую роль для советской идеологии.

С начала 90-х годов казахстанцы, находящиеся на пути развития и развития, начали смотреть на свою историю по-новому. Это способ модернизации и обновления мировой цивилизации, которая стремится к полному признанию своей идентичности перед обществом. Одним из наиболее актуальных вопросов современного этапа является переоценка наиболее выдающихся деятелей устной традиции народной истории с новыми взглядами на современные требования. Тот факт, что творчество Жамбыла Жабаева, поэтическая среда является одной из великих личностей, оставшихся в истории казахской литературы со значительным наследием, является естественной законностью.

Ключевые слова: айтыс, акыны айтыса, жыршы-жырау, традиций импровизаций.

Mukhit Kozhashev

Abay Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

Zhambul's Improvisational Art: Syncretism and Word Mastery

Abstract. The article analyzes the poetic aspects and poetic power of the Soviet poet Zhambyl Zhabayev. The heritage of Zhambyl is considered part of the literary research of the Soviet era in the Kazakh literary studies and folklore. Indeed, during 1934-45 it played a crucial role for Soviet ideology. Mugen Auezov's article «Zhambyl and folk poets» states: «If Gomer's name is a complementary name of the whole generation of folk poets for many centuries, the full and aggressive people of the people of the last century are Ashgur Stalsky, the poet Zhambyl and other people poets' names. « (Перевод не соответствует тексту аннотации на казахском языке)

From the beginning of the 90s, Kazakh people, who have been on the path of development and development, have begun to look at their history in a new way. It is a way of modernizing and renewing the world civilization, which has been striving for a full recognition of its identity to the community. One of the most pressing issues of today's stage is to re-evaluate the most prominent figures of the oral tradition of folk history with new perspectives on modern requirements. The fact that Zhambyl Zhabayev's creative work, poetic environment is one of the great personalities left in the history of Kazakh literature with a significant legacy, is a natural legitimacy.

Keywords: aitys, aitys, poets, zhyry-zhyrau, tradition of poverty, improvisation

References

- 1 «Zhambyl»: énciklopediya [Zhambyl: Encyclopedia]. Qazaq ulttyq énciklopediyasy [The Kazakh National Encyclopedia], 2016, 356 p. [in Kazakh]
- 2 Kenzhebaev B. Qazaq chalqynyn zhyrshysy - Zhambyl Zhabayev [The Kazakh people's poet Zhambyl Zhabayev]. (Almaty, 1955, 32 p.). [in Kazakh]

- 3 Begalin S. Zhambyl: omirbayandyq chikayat [Zhambyl: Biographical story]. (Writer, Almaty, 1996, 184 p.). [in Kazakh]
- 4 Zhambyl Zhabayev. Ush tomdyq shygarmalar zhinagy [Collection of three volumes]. (Almaty, 1955, 312 p.). [in Kazakh]
- 5 Kaskabasov S.A. Zhambyl [Zhambyl]. (The name M.O. Auezov MDI, Almaty, 2011, 463 p.). [in Kazakh]
- 6 Bazarbayev M. Zhambyl – chalyq zhyrshysy [Zhambyl is the national poet]. (Zhazushy, Almaty, 1982, 255 p.). [in Kazakh]
- 7 Musrepov G. Tandamaly [Custom]. 2-tom [Volume 2]. (Almaty, 1975, 584 p.). [in Kazakh]
- 8 Kaskabasov S. Qazaqtyn anyzdyk prozasy [Kazakh legendary prose]. (Almaty, 1990, 269 p.). [in Kazakh]
- 9 Sadyrbaevich S. Folklor zhane Zhambyl [Folklore and Zhambyl], (Native language, Almaty, 1996, 240 p.). [in Kazakh]
- 10 Uly dala tulgalary [The people of the Great Steppe], (Adebiyet alemi, Almaty, 2013, 392 p.).
- 11 Zharmagambetov K. Zhambyl Zhabaevtyyn omiri men tvorchestvosy [The life and work of Zhambyl Zhabayev]. (Zhazushy, Almaty, 1955, 299 p.). [in Kazakh]
- 12 Amandykov Ya. Zhambyl oner aleminde [Zhambyl in the world of Art]. (Kainar, Almaty, 1998, 176 p.). [in Kazakh]
- 13 Dzholdasbekov M. Zhambyl zhane onyn aqyndyq dasturi: filol. gyl. dokt... diss. avtoref. [Zhambyl and his poetic tradition: philologist.doc...diss. author]. (Almaty, 1993, 35 p.). [in Kazakh]
- 14 Zhabayev Zhambyl. Eki tomdyq tandamaly shagarmalar zhinagy [Two volumes of selected compositions]. (Zhazushy, Almaty, 1996, 384 p.). [in Kazakh]
- 15 Sadyrbaiuly S. Zhambyl zhayyndagy algashqy zhariyalanymdar [The first publications on Zhambyl]. (Newspaper «Egemen Kazakhstan», 1996, (76), April 16.). [in Kazakh]
- 16 Zhambyl turaly soz: Bayandamalar men maqalalar zhinagy [About Zhambyl: Reports and articles], zhauapty redaktory B.B. Mamraev, Q.Ch. Salimgerei [Responsible editor B.B. Mamraev, K.H. Salimkerei]. («Complex», Almaty, 1996, 153 p.). [in Kazakh]
- 17 Atshabarov B. Zhambyl zhyrlagan «Korugly» [«Korugly» by Zhambyl]. (Newspaper «Kazakh literature», August 2, 1972.). [in Kazakh]
- 18 Zhabayev Zh. Shygarmalar zhinagy [Collections of works], (Almaty, 1982, 336 p.). [in Kazakh]
- 19 Putilov B.N. Iskustvo bylinnogo pevtsa (iz tekstologicheskikh nablyudeniy nad bylinami) [The art of an epic singer (from textual observations of epics)], Printsipy tekstologicheskogo izucheniya fol'klora [Principles of textual study of folklore]. (Publishing House of the Academy of Sciences of the USSR, Moscow-Leningrad, 1961, (6), 393 p.).

Автор туралы мәлімет:

Қожашев Мұхит - Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті «6D021400-Әдебиеттану» мамандығының 3-курс докторанты, Достық даңғылы 13, Алматы, Қазақстан.

Kozhashev Mukhit - 3rd year doctoral student of the specialty «6D021400 - Literary criticism» of Abai Kazakh National Pedagogical University, Dostyk Avenue 13, Almaty, Kazakhstan.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журналдың мақсаты. Филология ғылымдарының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиетті оқыту әдістемелерін және де ғылыми конференциялардың ең маңызды материалдарын, библиографиялық шолу мен сын пікірлерді көрсететін әдебиеттану және тілтану саласындағы мұқият тексеруден өткен ғылыми жұмыстарды жариялау.

2. Журналда мақаланы жариялаушы автор Ғылыми басылымдар бөліміне (*мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қаласы, Қ.Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғимарат, 402 кабинет*) қолжазбаның қол қойылған бір дана қағаз нұсқасын тапсыру және **Word** форматындағы электронды нұсқасын **vest_phil@enu.kz** электрондық поштасына жіберу қажет. Қағазға басылған мақала мәтіні мен электронды нұсқасы бірдей болулары қажет. Мақаламен бірге автордың жұмыс орнынан алынған **Ілеспе хат** та тапсырылуы қажет. Мақалалар **қазақ, орыс, ағылшын** тілдерінде қабылданады.

3. Авторлардың редакцияға мақалаларды жіберуі «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысында» басуға және шет тіліне аударып, қайта басуға келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы өз туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына, барлық көшірмелердің, кестелердің, сұлбалардың, иллюстрациялардың тиісті түрде рәсімделгеніне кепілдеме береді.

4. Ұсынылатын мақала көлемі (жекедеректер мен әдебиеттер тізімін қоса):

- мақалалар үшін - 8 беттен 16 бетке дейін;
- сын пікірлер (монографияға, кітапқа) және конференция туралы пікір - 6 дан 12 бетке дейін.

5. Мақалаға қойылатын талаптар:

- **Microsoft Word** (docx) форматындағы файлда;
- **Times New Roman** шрифінде;
- жақтау жолағы 2х2х2х2;
- 1,5 жоларалық интервалы;
- 14 кегл;
- мәтінді жақтау көлеміне сәйкестендіру керек;
- Әрбір азатжол қызыл сызықтан басталуы қажет (1 см шегініс);
- **транслитерация** Library of Congress (LC) жүйесінде жасалуы керек.

Мақаланың құрылымы:

XҒТАР <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында **қою әріппен** жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемелерде жұмыс істесе, онда автордың тегі мен тиісті мекеменің қасында бірдей белгіше қойылады) Автор(лар)дың **E-mail-ы** – жақша ішінде (*курсивпен*);

Мақала атауы – жолдың ортасында (жартылай қою кіші әріппен жазылады)

Андатпа – (100-200 сөз) формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, зерттеу әдіснамасы мен әдістемесі, зерттеу нәтижелері, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер («Түйін сөздер» сөз тіркесі **жартылай қоюмен** белгіленеді) (5-8 сөз немесе сөз тіркестері) - Түйін сөздер зерттеу тақырыбын өте дәл бейнелеу керек, сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін мақала мәтінінің терминдерін және де басқа маңызды ұғымдарды қамтуы қажет.

Мақаланың негізгі мәтіні кіріспені, мақсат пен міндеттерді қоюылуын, зерттеу тақырыбы бойынша жұмыстардың шолуын, зерттеу әдістерін, нәтижелері/талқылауы,

қорытынды қамтуы қажет (жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1 см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады).

Кестелер, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр иллюстрация қасында оның аталуы болуы қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқаларына міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 153 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 185 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Мақаланың негізгі мәтініндегі кітапқа сілтеме қолданылған беттерді көрсету керек (мысалы, [1, 45 б.].)

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекенжайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілінде толтырылады.

6. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

7. Электронды корректурамен жұмыс істеу. Ғылыми басылымдар бөліміне түскен мақалалар жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Эксперттер ұсынылған мақалаға оның жариялау мүмкіндігі, жақсарту қажеттілігі немесе қабылданбауы туралы дәлелді қорытындысын қамтитын жазбаша сын пікір береді. Жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда авторлар үш күн аралығында мақаланың корректурасын жіберу керек. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі. Оң сын пікірлер алған мақалалар оларды талқылау және басылымға бекіту үшін журналдың редакциялық алқасына ұсынылады.

Журналдың басылым жиілігі: жылына 4 рет.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына келесі реквизиттер бойынша төлем жасау қажет (ЕҰУ қызметкерлері үшін - 4500 теңге; басқа ұйым қызметкерлеріне - 5500 теңге).

Реквизиттер:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: KСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпп 859- за статью
- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпп 859 – за статью
- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кпп 859 – за статью
- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпп 859. - за статью

«Мақала үшін, автордың АТЫ-ЖӨНІ»

Provisions on articles submitted to the journal “Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Goal of the journal. Publication of carefully selected original scientific papers in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, language and literature teaching methods, most significant proceedings of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish a paper in the journal must submit the paper in one hard copy (printed version), signed by the author, to the scientific publication office (at the address: 010008, the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, Satpayev St., 2. The L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Administrative Building, Office 402) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in **Word** format. At the same time, strict compliance between Word-version and the hard copy is required. And also the authors need to submit a cover letter.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of papers to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, the L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish papers in the journal and their re-publication in any foreign language. By submitting the text of the paper for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about themselves, lack of plagiarism and other forms of unauthorized use in the article, proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, and illustrations.

4. The recommended volume of the paper (including metadata and references):

- for papers – between 8-16 pages;
- for reviews (of monographs, books), reviews on conferences – between 6-12 pages.

5. Text formatting requirements:

- Microsoft Word file format (docx);
- Times New Roman font;
- the size of the fields 2 * 2 * 2 * 2;
- line spacing 1,0;
- size 14;
- text alignment in width;
- each paragraph beginning with the main line (indent 1 cm);
- transliteration is carried out according to the Library of Congress (LC) system.

Structure of the article:

IASTI <http://grnti.ru/> – first line, left

The content of the metadata about the author (see Рәсімдеу үлгісі / Paper template)

Initials and Surname of the author (s) – center alignment, italics

Full name of the affiliation, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization)

Author's e-mail (s) – in brackets (italics)

Paper title – center alignment (bold)

Abstract (100-200 words) must not contain formulas or repeat the content of the paper; it must not contain bibliographic references; it must reflect the summary of the paper, preserving the structure of the paper – introduction, methodology and research methods, research results, conclusion.

Key words (the phrase «Keywords» is bold) (5-8 words/word groups). Keywords must be extremely accurate to reflect the subject area of the study, include terms from the text of the paper and other important concepts that make it possible to facilitate and expand the possibilities of finding the paper by means of an information retrieval system).

The main text of the paper must contain an introduction, setting goals and objectives, a review of works on the research topic, research methods, results / discussions conclusion / conclusions – line spacing – 1, «main line» indent – 1.25 cm, justified alignment.

Tables, figures must be placed after the mention. Each illustration must be followed by the inscription. Figures should be clear, clean, and unscanned. Only those formulas referenced in the text are subjected to numbering.

All abbreviations and shprtenings, with the exception of obviously well-known, must be decoded when first used in the text.

Information about the financial support of the work is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text, references are indicated in square brackets. References must be numbered strictly in the order of mention in the text. The first reference in the text to a reference must have the number [1, 153 p.], the second – [2, 185 p.], Etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). Links to unpublished works are not allowed. Undesirable references to unlicensed publications are not recommended (examples of the description of the list of references, descriptions of the list of references in English, see below in the sample article).

At the end of the paper, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the paper is in Kazakh), in Kazakh and English (if the paper is in Russian) and in Russian and Kazakh (if the paper is in English language).

Information about the authors: last name, first name, patronymic, scientific degree, position, affiliation, full business address, telephone, e-mail – in Kazakh, Russian and English.

6. The manuscript must be carefully verified. Non-compliant manuscripts will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the manuscript has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Papers submitted to the Department of Scientific Publications (editing office) are sent for anonymous review. Experts give a written review of the submitted paper with a reasoned conclusion about the possibility of its publication, the need to send for revision or (rejection) of the paper. Papers that have received a negative review are not accepted for reconsideration. Authors should, within three days, send the proofreading of the paper if it is decided to finalize the paper. Corrected versions of papers and the author's response to the reviewer are sent to the editor. Papers with positive reviews are submitted to the editorial board of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive opinion on publication must pay to the following banking details (for ENU employees – 4,500 KZT, for outside organizations – 5,500 KZT).

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: KСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статью
- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кнп 859 – за статью
- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кнп 859 – за статью
- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кнп 859. - за статью

«For the publication, Name of the author»

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. Серия Филология»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающих актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значимые материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале, необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором, в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 402) и по e-mail **vest_phil@enu.kz**. При этом должно быть строго выдержано соответствие между **Word**-файлом и твердой копией. А также авторам необходимо представить **сопроводительное письмо**.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя – Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева – публикации статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. Рекомендованный объем (включая метаданные и список литературы):

- для статей – от 8 до 16 страниц;
- для рецензий (на монографии), отзывов о конференциях – от 6 до 12 страниц.

5. Требования к форматированию текста:

- формат файла Microsoft Word (docx);
- шрифт Times New Roman;
- размер полей 2*2*2*2;
- междустрочный интервал 1,0; – кегль 14;
- выравнивание текста по ширине;
- каждый абзац должен начинаться с красной строки (отступ 1 см);
- транслитерация осуществляется по системе Library of Congress (LC).

Схема построения статьи:

ГРНТИ <http://grnti.ru/> – первая строка, слева

Содержание метаданных об авторе (см. Рәсімдеу үлгісі/Образец оформления статьи/ Template)

Инициалы и фамилия автора(ов) – выравнивание по центру (начертание курсивом)

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках (начертание курсивом)

Название статьи – выравнивание по центру (начертание полужирным)

Аннотация (100-200 слов) не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, методологию и методику исследования, результаты исследования, заключение.

Ключевые слова (словосочетание «Ключевые слова» выделяется полужирным) (5-8 слов/словосочетаний). Ключевые слова должны предельно точно отражать предметную область исследования, включать термины из текста статьи и другие важные понятия, позволяющие об-

легчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку цели и задач, обзор работ по теме исследования, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» – 1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нерецензируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Эксперты дают письменную рецензию на представленную статью с мотивированным заключением о возможности ее опубликования, необходимости направить на доработку или (отклонении) статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию, к повторному рассмотрению не принимаются. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи в случае принятия решения о доработке статьи. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию, необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: KСJBKZKX
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпп 859- за статью
- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпп 859 – за статью
- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кпп 859 – за статью
- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпп 859. - за статью

«За публикацию ФИО автора»

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Шығарушы редактор: І.Р. Құрманғалиев
Дизайн: Ілияс Рысбекұлы

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
- 2019. - 3 (128). - Нұр-Сұлтан: ЕҰУ. 160-б.
Шартты б.т. - 18,0 Таралымы - 30 дана

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Нұр-Сұлтан қаласы, Қ. Сәтбаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды